

Reflektion

Text av Susanne Bertelsen

Tempot i vårt samhälle är högt, skolans fält är inget undantag. Implementering av många reformer på samma gång, ny skollag, nya läroplaner och förändrad pedagogik, eleverna lär sig inte bara i skolan utan hela samhället är en arena för lärande. Barn och ungdomar betar sig på ett annat sätt än vad de tidigare har gjort. Jag vågar påstå att vi lever i en ny tidsanda men i en förlegad organisation och att vi verkligen behöver ställa om!

Lärarrollen har utvecklats från förmedlare av kunskap till en coach som istället för att veta och kunna allt bäst, istället stöttar, utmanar och inspirera eleverna i deras lärande, ett lärande som sker överallt. Lärares förutsättningar som arbetstider och scheman ser, med få undantag, ut de som nästan alltid har gjort, likaså organisering av klasser och grupper och skolans inre organisationer med lärarlag, arbetslag etc.

Om ni på er skola först för er själva definierar vilka förmågor era elever ska ha med sig när de lämnar er undervisning och sedan läser i syftestexten i Lgr 11 och därefter skriver upp de förmågor ni hittar, ämne för ämne, kommer ni att se en röd tråd genom alla ämnen och hur de olika förmågorna återkommer och går in i varandra. Genom Lgr 11 blir det tydligt att elevers lärande gynnas av mer samläsning, tematisk undervisning och en ökad samverkan mellan olika ämnen. Frågan är hur rustade Sveriges skolor egentligen är för förändringen, ges lärarna rätt förutsättningar att förverkliga sitt uppdrag?

En viktig faktor för att ny kunskap ska ta plats är att reflektera över det som redan sker. Att synliggöra, se mönster för att kunna behålla det som fungerar men också lämna det som inte leder till utveckling. Något sker, vi reflekterar över det, analyserar, drar slutsatser och vår nya insikt leder fram till nytt handlande så snurrar processen på.

För att möjliggöra reflektion behöver vi ge oss tid och utrymme. Reflektion är som att ställa sig på en sten i en fors och titta på vattnet som strömmar förbi för att få syn på detaljerna i vattnet. Reflektion är att stanna upp, ge sig tid till att märka detaljer, mönster i tankar och handlingar. Utan denna iakttagelse är det svårt att förändra vårt tänkande och görande. Att reflektera är att sätta ord tankar och att få fatt på den kunskap vi alla har inom oss. I ett allt för högt tempo finns en stor risk att vi förlorar vår förmåga till reflektion och lärande. Vi gör snabba tolkningar som ibland leder till missförstånd, vi löser problem på kort sikt och blir fast i våra gamla vanemönster som endast leder till en ytlig förändring.

Många gånger vet vi inte riktigt vad som sker, vi gör saker rent rutinmässigt på ett visst sätt, det verka "sitta i ryggmärgen". Vi gör utifrån vår erfarenhet som vi fått genom den träning vår yrkespraktik och livet har gett oss. Vi har provat, upplevt, omprövat och provat igen. Alla lärares samlade erfarenhet är en stor kunskapsbank som behöver synliggöras och lyftas fram, tittas på, reflekteras över, analyseras för att komma fram till vad vi gör och vad vi kan göra på ett annat sätt som leder till en ökad måluppfyllelse.

Att reflektera handlar om att synliggöra vad vi gör, hur vi tänker och vad vi kan för att kunna byta perspektiv och utveckla person och yrkesroll. Det innebär att inte låta oss begränsas av det som är givet, snabba tolkningar eller slutsatser som redan dragits. Vi behöver se helheter och

utveckla perspektiv med syfte att skapa nya handlingsmönster¹, att våga inse att saker inte är som man tror utan på något annat sätt.

”Om vi inte vågar titta på oss själva genom reflektion finns risk att vi hamnar i gamla mönster, gammal kunskap och ärvda fördomar utan att vara medveten om det. I grunden gillar vi inte förändring utan vill gärna att det ska vara så som det alltid har varit...”

Reflektion med systematik

När lärare får reflektera över ordet reflektion, vad det betyder för dem och hur de reflekterar i vardagen beskriver många att de reflekterar till och från jobbet, i duschen, när de är ute och springer etc. få beskriver en systematisk reflektion som är något mer än den som sker slumpmässigt i vardagen. Reflektion med systematik handlar om att reflektera med en regelbundenhet för få syn på mönster för att utmana sig själv i att bryta invanda vanor och börja handla på ett annat sätt som leder till större utveckling, metareflektion, reflektion över reflektionerna.

Reflektion kan göras i olika steg och sker på olika nivåer, Alexandersson² beskriver reflektion som en aktiv process och delar in reflektionen i fyra delar;

1. *Grundläggande reflektionsnivå* - vardagsdialog – en inre dialog, fritt flöde av tankar som kommer och går, sker rutinmässigt och omedelbart men uppmärksammas sällan. Det som lärare beskriver att de gör till och från jobbet, när de är ute och springer, duschar etc.
2. *Reflektion med avgränsad fokusering* – Medvetet tänka över innehåll och organisation i förhållande till mål – reflektionen är fokuserad på praktik och metod för att nå uppsatta mål. Det som många beskriver i reflektionsböcker, loggböcker m.m.
3. *Systematisk reflektion över erfarenheter* – Reflektionen sker både systematiskt och sammanhängande kring egna och andras erfarenheter. Egna handlingar värderas och delas, ibland med andra. Lärare går tillbaka till det som är dokumenterat, tittar på sig själv och andra, enskilt eller tillsammans med andra.
4. *Metareflektion* – Reflektion över det egna medvetandet, innebär att det egna arbetet ifrågasätts, vad man tänker och gör. I metareflektionen tittar man djupare på sina, ofta, dokumenterade reflektioner, söker och ser mönster, utmanar det egna handlandet och tänkandet. Varför gjorde jag som jag gjorde? Hur tänkte jag då? Vad påverkade mig? Reflektionen är mer djupgående och uppmärksammas och bidrar till förståelse över praktiken, se bild nedan,

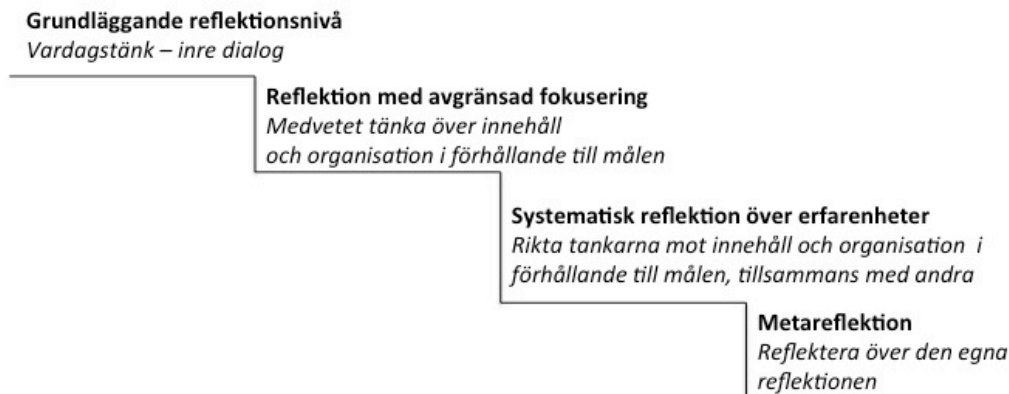
---

¹ Myndigheten för skolutveckling (2008) *Att lyfta den pedagogiska praktiken*, Liber, Stockholm

² Alexandersson, M. (1994c) *Metod och medvetande*, Acta universitatis gothoburgensis.

Struktur för reflektion

Nivåer

Figur 1 Reflektion i fyra nivåer efter Alexandersson, 1994

Genom att dokumentera och skriva ner reflektionerna skapas ett bra underlag för lärande. När något skrivs ner och formuleras i tankar och erfarenheter tvingas man skärpa tanken och öka tydligheten. Det finns många sätt att dokumentera sina reflektioner på, i Att lyfta den pedagogiska praktiken³ ges en rad exempel på enkla metoder att använda;

- *Loggbok* – En fri form av dokumentation, där man spontant beskriver tankar, händelser och erfarenheter. Genom loggboken samlas tankar och erfarenheter som sedan kan ligga till grund för samtal med andra, chefen, med sig själv för att gå nå metareflekation etc. etc.
- *Kompetensjournal* – En mer kontinuerlig form av dokumentation där man för anteckningar om vardagspraktiken. Situationer, händelser, problem, framgångar skrivs ner. Den kan också användas som dokumentation över en serie möten inom ett begränsat område. Kompetensjournalen kan delas in i fyra fält; datum, händelse, central episod samt analys och reflektion.
- *Dubbellogg* – loggbok eller kompetensjournal som delas med andra. Skulle kunna vara två kolleger på samma skola eller på två kolleger på helt skilda skolor som vid ett antal tillfällen byter loggböcker med varandra och ger varandra reflektioner på varandras reflektioner.
- *Lärande samtal*⁴ – en väl strukturerad samtalsmetod som innehåller egen reflektion, delgivande av tankar tillsammans med andra och gruppens gemensamma reflektion. Dokumentation från lärande samtal är ett bra underlag för ett arbetslags gemensamma metareflekation.
- Äga sin tid och triader⁵ – två samtalsmetoder som utgår från samma grund som lärande samtal

Ett viktigt redskap i reflektionsprocessen är att använda nyfikna, öppna och utmanande frågeställningar. Frågor som bidrar till en rörelse framåt och som inte har givna svar, exempel på sådana frågor är;

³ Myndigheten för skolutveckling (2008), *Att lyfta den pedagogiska praktiken*, Liber, Stockholm

⁴ Läs mer om metoden i kapitel Kraften i det kollegiala samtalet

⁵ Läs mer om metoderna i kapitel, Kraften i det kollegiala samtalet

- Vad var det som hände? Hur tänkte jag? Hur gjorde jag? Hur kändes det? Vad var det som gjorde att det blev som det blev? Vad lyckades jag med och hur vet jag det? Hur bidrog mitt tänkande och handlingar till utveckling? Vilka val gjorde jag? Vad fick det för konsekvenser? Vilka lärdomar drog jag? Hur kan jag gå vidare? Hur kan jag utmana mig och andra mer? Hur kan jag förhålla mig till det som hände på ett annat sätt? Vilken kunskap finns inom området? Vilka förklaringsmodeller finns? Vad säger styrdokument och andra? Hur kan jag ta reda på mer?
- När det gäller metareflektionen – Vad ser jag för mönster? Vad är det som återkommer, saker, ord etc.? Vad är det jag ser? Vad tänker jag om det? Vad är det som gör att just detta upptar så mycket av min reflektion? Vad påverkar mina val? Hur vill jag gå vidare? Vad är mitt nästa steg?

Reflektion i implementeringsprocessen

Implementeringen av Lpf 94 och Lpo 94 har fått mycket kritik och verkar inte ha gett någon djupare förändring. Låt oss ta möjligheten att låta de nya reformerna bli implementerade! En av förutsättningarna för en lyckad implementering är att skapa tid och utrymme för reflektion och dialog om vardagspraktiken!

För att förändras krävs ett mod att våga granska och utmana oss själva i att tänka om, tänka nytt och utvecklas. Vi behöver vrida på våra tankar och utmanas av andra. Genom reflektionen kan vi höja vår medvetenhet (awareness) om vad som sker här och nu, för att börja göra annat.

Låt oss ha mod att titta mer på det vi gör för att se vad det leder fram till. Om vi inte reflekterar finns en risk i att vi fastnar i gamla mönster och kunskaper utan att vara medvetna om det. Det enskilda och kollegiala samtalet är ett gott stöd på vägen.

”Vi börjar alltid våra möten med någon av ”era” samtalsmetoder, det ger oss 30 minuter över i slutet av mötet till att prata om vad vi ska göra i helgen, vilket vin vi ska köpa osv. Det som vi nästan ägnade hela tiden åt innan vi styrde upp oss”

Samtalsledare i Höganäs kommun

